

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2014:B11

Lorichs gravkor vid Heds kyrka

Utvändig restaurering

Antikvarisk medverkan

Brickebo 1:7
Heds socken
Västmanlands län

Sara Bäckman

Lorichs gravkor

Antikvarisk medverkan

Brickebo 1:7
Heds socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 130064

Sara Bäckman

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2014

Omslagsfoto: Koret innan arbetets påbörjan, 21 augusti 2014

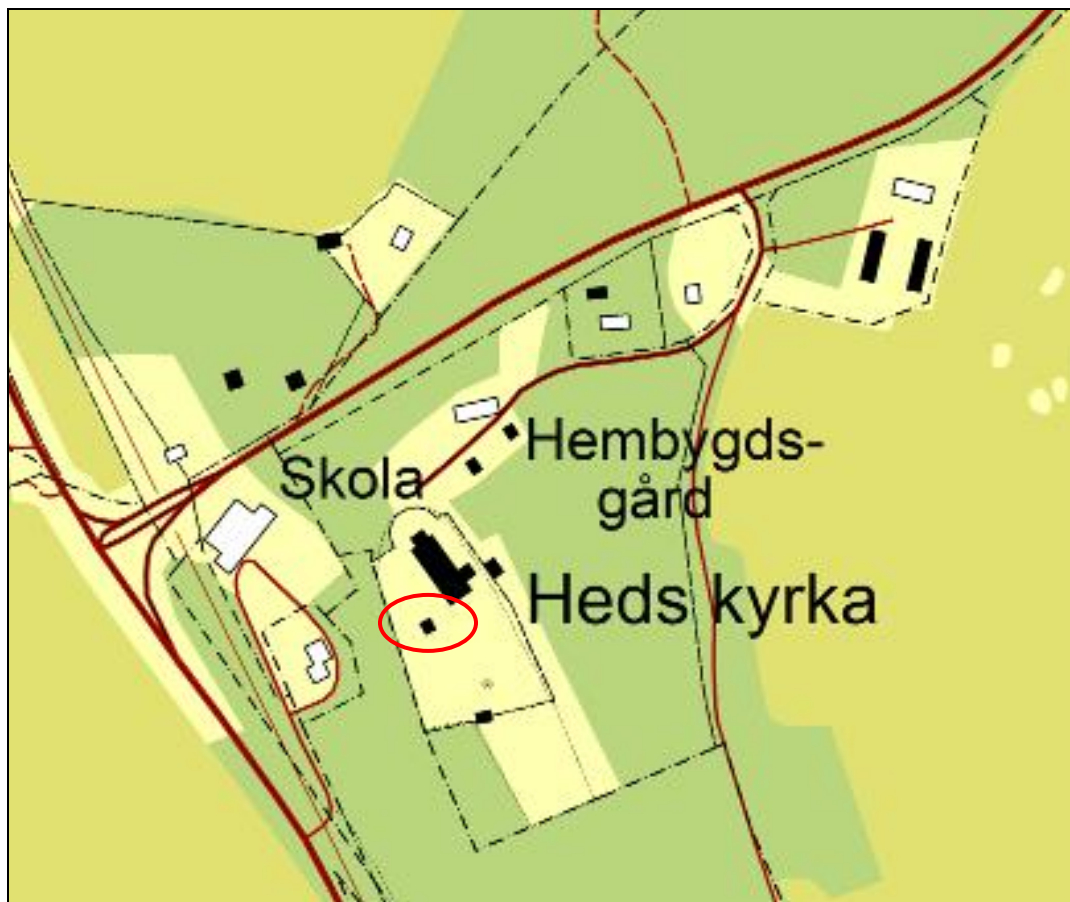
Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Sara Bäckman, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-08-9

Inledning

Skinnskatteberg med Hed och Gunillbo församling beviljades tillstånd till renovering av Familjen Lorichs gravkor vid Heds kyrka 2013-03-05 av Länsstyrelsen i Västmanlands län, dnr 433-4139-2011. Renoveringsarbetet har tillkommit genom ett samarbete mellan Länsstyrelse, församling samt ägarna familjen Lorichs. Västmanlands läns museum fick uppdraget som antikvarisk medverkan i ärendet genom bebyggelseantikvarie Sara Bäckman som även skrivit efterföljande rapport. Arbetena genomfördes under höst 2014.

Lorichs gravkor ligger vid Hed kyrka, ca två mil söder om Skinnskatteberg, på östra sidan om väg 250. Utdrag ut digitala fastighetskartan från 2004.

Historik

Heds kyrka började byggas 1786, invigdes 1789 och var färdigställd 1792. Kyrkoplatsen i Hed är en välbevarad miljö, i vilken ingår skolhus, sockenstuga samt före detta komminister- och prästgårdar. Miljöns kulturhistoriska värde har framförts på såväl lokal, regional som nationell nivå. Kyrkogården närmast kyrkan omgärdas av en naturstensmur. Vid naturstensmuren i söder finns Lorichs gravkor. Byggnaden är en originellt utformad byggnad som bevarar äldre tiders byggnadssätt och som sådan utgör den ett karaktärskapande motiv i kyrkomiljön. Den har ett stort person- och lokalhistoriskt värde.

Gravkoret tillhör Familjen Lorich, dåvarande och nuvarande ägare till Bernshammars herrgård, 1,2 km söder om kyrkan. Brukspatronen Fredric Otto Hassel började bygga den nya herrgårdsbyggnaden på Bernshammar 1787. Denna ersatte en äldre herrgårdsbyggnad. Troligen var arkitekten den samme som även antas har uppfört kyrkan. Brukspatronen adopterade sin systers makes namn och adliga nummer och fick namnet Lorich 1802.

Bernshammars herrgård hade börjat användas som permanentbostad för familjen Lorichs 1819. Gravkoret byggdes i samband med att leksandskarlar uppförde naturstensmuren 1838-39 runt kyrkan som byggnaden delvis vilar på. Inskriptionen på stentavlan ovanför gravkorets entré uppfördes byggnaden 1840. Inskriptionstavla inne i gravkoret anger 1839.

Inskriptionstavla ovanför gravkorets entré . Foto L-Å Augustson.

Exteriör beskrivning

Byggnaden har en kvadratisk plan innehållandes ett rum. Byggnaden är uppförd på en naturstensgrund med murar av tegel. Fasaden är putsad i ljusputs med underliggande lager av gulare puts. Det korsformade sadeltaket med uppmurade hörnelementen, s.k. akroterier, i vardera hörn är täckta med svart plåt. Ett runt fönster sitter placerat på vardera gavels fronton.

Byggnadsvårdsåtgärder

Tak

Det befintlig takplåten visade stora skador med genomrostningar. Hela taket lades om i ett utföra lika det äldre befintliga taket. För taktäckning användes Planjas färdigmålade svarta plåt. En av akroteriernas plåttäckning behölls under tiden den övriga plåten monterades för att säkerställa att utförandet blev lika. Den tidigare plåtens falsar var klamrade endast på tvärfalser. Den nya plåten klamrades även på längsgående falsar. En enstaka bräda byttes på undertaket.

På grund av att takplåten har ett stort "överhäng" på gavlarna förelåg risk för att plåten skulle deformeras av t.ex. snöbelastning. En förstärkning med 1,0 mm galvad plåt har lagts under plåten närmast gavlarna. Utstickande synlig undersida har målats svart.

De på taket i hörnen uppmurade "hörnelementen" s.k. akretorion murades om i sin helhet. På akreteriernas topp fanns en inbrädning som var förankrad med krökt spik i underliggande kalkbruk. Inbrädningen fungerade som underlag för plåttäckningen. Den befintliga inbrädning har kunnat återanvändas i sin helhet.

Puts

Efter att fasadtvätt utförts på gravkoret framkom flera olika färgsättningar. Det understa putslagret visade en ljus puts som varit heltäckande över hela byggnaden med samtliga byggnadsdetaljer samt gavelrösten. De stora partierna på vardera sida innanför lisenerna har sedan avfärgats i en gul puts. Vid senaste omfärgningen har hela byggnaden fått en vit puts. Efter arkivstudier samt genom önskemål från Familjen Lorichs bestämdes att byggnaden avfärgas vit i en kulör som ligger nära den ursprungliga samt överensstämmer med både kyrkan och Bernshammars herrgårds vita fasader.

På fasaderna framkom relativt stora sentida lagningar med cementputs. Cementputs är inte kompatibelt med murverkets material och avlägsnades i sin helhet. Putsen visade stora skador. Listverket saknade stora delar av sin dekorativa utbyggnad. Nät användes för att bygga upp formerna igen. Fraktion för putssanden är färdigsiktad 0-3 mm och material har tagits lokalt från Kolsva. Hela fasaden grovslammades för att få en yta som suger färgen jämt. På detta tunna putslager användes Gotlandskalk för avfärgning i sex strykningar. På akroterier ströks tre strykningar för avfärgning.

Sockel avfärgades i en grågrön kulör, S7005-G80Y. Pigmentet blandades med kalkpulver och fraktion för spritgrus var natursten 6-8 mm.

Fönster

De fyra runda fönstren högst upp på vardera gavel var i mycket dåligt skick. Samtliga har genomgått sentida lagningar av bristande hantverksmässig kvalitet. Vatten har runnit in i mot fönsterramen och putsen under fönstren var dålig. Samtliga fönster och ramar nytillverkades i enlighet med det ursprungliga utseende. Färgsättningen är lika den tidigare, en ljus turkos färg enligt NCS S1010-G30Y. Ett färgprov togs vid en skyddad plats på en äldre fönsterbåge. Ett exemplar av fönster samt båge har sparats och förvaras på skyddad plats i gravkor/kyrka. Nya bleck tillverkades och bockades så vattenavrinningen kan fungera tillfredställande. Dessa målades svarta med linoljefärg enligt Introteknik färgsystem.

Det stora fönstret på söderfasaden med färgade glas har kittats om och karmarna målats med NCS S1010-G30Y.

Trädetaljer

I fasadens nischer står träkors på en bas av trä som är smyckat med en blomstergirland, s.k. festong. Färgen flagnade och basens material var dåligt. Den södra nischens bas har bytts ut vid en tidigare restaurering. Den är spikad istället för norra nischens bas som är laskad. Korsen med bas lossades från dess fäste i muren och lämnades till Målerispectrum AB i Västerås för åtgärder. Färgsättningen är lika den tidigare. Korset målades svart, två girlanger byttes ut och målades vita. Basen visade en ljus turkos färg, S1010-G30Y, som också överensstämde med fönsterbågar och karm. Ett färgprov togs vid en skyddad plats på fönsterbågar. Samtliga delar målades med linoljefärg av märket Vibo.

Resultat

Renoveringsarbetena på Lorichs gravkor har skett enligt länsstyrelsens beslut och är godkända ur antikvariskt perspektiv. Vid tillfället för slutbesiktningen saknades ännu de markarbeten som syftar till att minska kapillärsugningen och lätta markskötsel kring byggnaden.

Bilder innan åtgärder

Plåttäckning på takets östra sida. Vlm_kmvSB-2457.

Putsskador på frisen. Vlm_kmvSB-2500.

Södra akroterions bräddtäckning. Vlm_kmvSB-2451.

Nedmonterat fönster med sentida lagningar. Vlm_kmvSB-2339.

Skadad fönsterbåge. Vlm_kmvSB-2454.

Trädekor med färgstickan som visar på färgprover som sedan användes till trädekor och nyttillverkade fönster. Vlm_kmvSB-2389.

Bilder efter åtgärder

Ny plåttäckning på tak. Vlm_kmvSB-2505

Putslagningar på fasad. Vlm_kmvSB-2496

Nya listverk efter färdigställt arbetet. Vlm_kmvSB-2594

Träkors efter åtgärder. Vlm_kmvSB-2602

Norra fasaden efter slutstrykning. Vlm_kmvSB-2599

Sockeln efter åtgärder och under torkning. Vlm_kmvSB-2603

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 130064
<i>VO Kulturmiljö; projektnr:</i>	3-13-112
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	433-4139-11
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Brickebo 1:7
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Hed
<i>Kommun:</i>	Skinnskatteberg
<i>Ägare-beställare:</i>	Skinnskatteberg med Hed och Gunnilbo församling
<i>Entreprenör:</i>	Projektledare – Beställarombud Lars-Åke Augustsson Bygg & Fastighetskonsult Klockarvägen 19 635 31 Kvicksund Totalentreprenör Byggcompaniet i Mälardalen AB Jesper Forssell Nyckelbergsvägen 27 731 34 Köping Underentreprenör: Andersson & Julle Plåt AB Göran Gunnarsson Västeråsvägen 50 731 98 Köping Underentreprenör: Målerispektrum Metallverksgatan 21 721 30 Västerås
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Sara Bäckman Karlskatan 2 722 14 Västerås Tele: 021-39 32 22

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-08-9